

SÖKELYS PÅ
MARKEDSMELDINGEN

sosialpolitisk overtro

Av Yngver Løchen
(Dagbladet 11.4.72)

Distribuert av Folkebevegelsen mot EEC
Olav Trygvasons gt 3, tlf 20216
Postboks 916, Trondheim

EN BEGRENSET SOSIALPOLITIKK
Av Yngvar Løchen

Yngvar Løchen er vår første professor i medisinsk sosiologi, og har sitt virke ved Universitetet i Tromsø. I en rekke forskningsarbeider, artikler og bøker har han lagt fram synspunkter på lege- og helse-tjenesten i vårt land.

Sammenlikner man enkelte av avsnittene om sosialpolitikken i St.meld. nr. 90 fra i fjor "Om Norges forhold til De Europiske Fellesskap" med tilsvarende avsnitt i den nye markedsmeldingen, kan man ikke unngå å bli forbauset over regjeringens bruk av logikk. Regjeringen trekker i sine to meldinger helt ulike konklusjoner på grunnlag av ikke langt fra likelidende forutsetninger. I meldingen fra i fjor leser man: (s.54):

"Spørsmålet er reist om ikke nettopp utviklingen av et stort felles marked, med de prinsipper og krefter som preger EF, vil skape store nye sosiale problemer som karakteriserer de moderne industrisamfunn gjør seg imidlertid allerede gjeldende i Norge, ikke minst som en følge av strukturendringer i næringslivet og av en økt urbanisering. Man må regne med at den relativt raske samfunnsforming som skaper nye livs- og arbeidsbetingelser for mange mennesker, vil fortsette uavhengig av hvilke markedspolitiske løsninger Norge får, siden den i høy grad er betinget av teknologisk utvikling som finner sted i alle industriland."

I meldingen fra i år heter det: (s.127):

"Spørsmålet er reist om ikke nettopp utviklingen av et stort felles marked, med de prinsipper og krefter som preger EF, vil skape nye sosiale problemer. De spesielle sosiale problemer som karakteriserer de moderne industrisamfunn, gjør seg imidlertid allerede i betydelig grad gjeldende i Norge, ikke minst som følge av strukturendringer i næringslivet og av en øke urbanisering. Norge har gjennom sin utadvendte økonomi og gjennom medlemskap i EFTA og andre økonomiske samarbeidsorganisasjoner ikke vært isolert fra de generelle tendenser som har gjort seg gjeldende i alle industrialiserte stater. Man må regne med at den relativt raske samfunnsforming som skaper nye livs- og arbeidsbetingelser for mange mennesker, vil fortsette uavhengig av hvilke markedspolitiske løsninger Norge får, siden den i høy grad er betinget av teknologisk utvikling som finner sted i alle industriland."

I fjor trakk regjeringen denne konklusjonen (s.54):

"Man kan likevel ikke se bort fra at en eventuell norsk tilknytning til EF - selv med tilfredsstillende ordninger for jordbruk og fiske - kan innebære en risiko for en forsterkning av urbaniserings og konsentrasjonstendensen i Norge og også medføre økte strukturproblemer i mange grener av næringslivet og at dette i tilfelle vil få sosiale konsekvenser".

I meldingen i år er konklusjonen blitt endret slik: (s.127):

"Dette er problemer som ikke er særegne for verken Norge eller EF. Alle industrialiserte land har dem. Disse problemene er således uavhengig av tilknytningsformen til EF".

Det nåværende standpunkt kommer forøvrig klart fram også på annet sted i den nye meldingen, side 15:

"Regjeringen deler ikke den oppfatning som er gjort gjeldende at de problemer som springer ut av industrialiseringsprosessen,

urbaniseringen og den økte mobiliteten skulle øke ved norsk medlemskap i EF. De problemer det her dreier seg om vil en stå overfor uavhengig av markedsløsningen."

Markedsmeldingen inneholder ingen opplysninger om hva som siden i fjor har fått regjeringen til å ta et nytt og mer optimistisk standpunkt. Spørsmålet om de sosiale konsekvensene av et medlemskap er dypt alvorlig for mange vanlige mennesker. Man burde fått en indre ensidig belysning av dette punktet. Det er ikke tillagt noen betydning at ordningene for jordbruk og fiske ikke ble så tilfredsstillende som man håpet på i fjor. Det kommer ikke frem at det er stor bekymring og sterk motstand på sosialsektoren. Det nevnes ikke at ingen av medlemmene i regjeringens egen oppnevnte faglige arbeidsgruppe for sosialpolitikken under Markedsutvalget var i stand til, å hevde det synet regjeringen har nå. Mens markedsmeldingen inneholder mange påstander om de sosialpolitiske fordelene ved fullt medlemskap, ble det i rapporten om sosialpolitikken fra arbeidsgruppen ikke pekt på noen slike fordeler. Markedsmeldingens behandling av sosialpolitikken er politisk farget og faglig svak.

Den samme mistanken om politisk behandling av stoffet styrkes også av at regjeringen unnlater å trekke konklusjoner som må sies å være nokså åpenbare. Det understrekes i markedsmeldingen at hurtig økonomisk vekst følges av raske og dyptgripende forandringer i samfunnet. Dette er grunnlaget for mange av de sosialpolitiske problemer moderne samfunn står overfor. En følge av dette forholdet skulle være at der hvor den økonomiske vekst er særlig sterk, burde man vente at det over et tidsrom vil skapes tilsvarende mange vanskeligheter for befolkningen. En sentral (og tvilsom) påstand i markedsmeldingen er at Norge vil få en sterkere økonomisk vekst ved fullt medlemskap enn ved en handelsavtale. Dette er et særlig viktig motiv for medlemskapet. All logikk skulle tilsi at man på markedsmeldingens egne forutsetninger må konkludere med at det vil bli flere sosiale problemer i Norge ved fullt medlemskap. Men konklusjonene i markedsmeldingen går i en annen retning. Den tvil som kom frem i St.meld. nr. 90 (1970-71) må fortsatt være fullt ut berettiget.

BEGRENSET OPPGAVE FOR SOSIALPOLITIKKEN

Det nevnes i markedsmeldingen under behandlingen av sosialpolitikken at de sosiale problemer som det moderne samfunn skaper, bare kan få en fullverdig løsning ved å fjerne årsaken til at de oppstår. Videre heter det at dette forutsetter økonomisk vekst og hensiktsmessige styringsmuligheter både på det nasjonale og det internasjonale plan. Det er ikke så lett å skjønne hva det da siktes til. Romatraktaten hviler på den tro at en frigjøring av det økonomiske livet vil føre til økonomisk vekst og et bedre samfunn. Regjeringen har den oppfatning at fullt medlemskap ikke fører til større sosiale vanskeligheter enn andre markedsløsninger. Denne oppfatningen strider mot et syn som etter hvert er blitt forholdsvis utbredt på sosialsektoren og som går ut på at offentlig styring av det økonomiske livet er nødvendig for en heldig sosialpolitisk utvikling. Regjeringen godtar nå i virkeligheten en frigjøring av økonomien samtidig som den hevder at hensiktsmessig styring er nødvendig. I Fellesskapet vil ikke de sosialpolitiske hensyn trenge dyp og direkte inn i styringen av det økonomiske livet, og sosialpolitikken begrenses til å bli en passiv mottaker av problemer som skapes i samfunnet.

Det nevnes at grunnlaget for et aktivt sosialpolitisk samarbeid skulle ligge godt til rette i EF, og problemene vil ikke bli større enn at de kan løses med konkrete hjelpetiltak. Regjeringen går altså likevel ikke inn for det synet at det ut fra sosialpolitiske hensyn måtte være om å gjøre å bevare størst mulig kontroll over det økonomiske livet. Dersom vi nøyde oss med en handelsavtale eller valgte å stå utenfor, ville vi ikke bli henvist til den omformingstakt og ramme som gjelder i EF.

Økonomisk vekst

Det er selvsagt riktig, som det nevnes i markedsmeldingen, at den økonomiske veksten i mange industrisamfunn, blant annet også i Norge, har ført til en gladelig bedring i befolkningens materielle kår. Mange medisinske og sosiale problemer er forsvunnet med fattigdommen. Økonomisk vekst er en forutsetning for løsningen av mange sosialpolitiske oppgaver. Men i markedsmeldingen får man ingen forståelse av at det for noen befolkningsgrupper kan være en utvidet betydning. Hvor verdifull er høy inntekt for bortearbeideren fra Nord-Odal, som bare ser familien i helga, er utsatt for stor fare i trafikken til og fra arbeidet og hvis innflytelse i kommunen er svekket? I meldingen reises ikke spørsmålet om den økte konkurransen kan skade åpenheten og fortroligheten mellom mennesker. Man er ikke meget bekymret for at det økonomiske systemet og det overnasjonale samarbeidet kan frata mange den viktige opplevelsen av å leve innen en forståelig og oversiktig sammenheng.

Livsbetingelse

Regjeringen trekker som nevnt inn i meldingen viktige sosialpolitiske spørsmål som livsbetingelsene i urbaniserte strøk og i det moderne samfunn. Andre spørsmål dreier seg om arbeid, fritid, miljøvern, bolig. Flere av disse tas opp under andre avsnitt enn sosialpolitikken. Det er gladelig at et så vidt spektrum av tilværelsen tas inn. Men det er synd at man ved denne korsvei ikke analyserer mer inngående om det kan være en årsakssammenheng mellom det økonomiske systemet, den økonomiske veksten og måten denne fremkommer på, og de sosiale problemer som utvikler seg. Fremstillingen i markedsmeldingen er holdt i en meget optimistisk tone, og det er få motforestillinger. Det fulle medlemskapet vil ikke skape flere problemer. Det blir påstått at urbaniserings- og konsentrasjonstendensene ikke vil bli sterkere ved medlemskap. Det er en dristig påstand. Kommissjonen har i sitt memorandum av 17. oktober 1969 selv sagt følgende (s. 12):

"Det har allerede blitt nevnt at en umiddelbar konsekvens av å åpne grenser er en forsterkning av tendensene til geografisk konsentrasjon. ... I visse tilfeller har derfor den gradvise fullføring av Fellesmarkedet bidratt til å forverre de overdrevne og skadelige skjevheter i den geografiske fordeling av produksjonslivet som medlemsstatenes distriktpolitikk søker å fjerne".

I behandlingen av sosialpolitikken i markedsmeldingen er det mange ulogiskheter. Den tyder på at regjeringen ikke går inn for det synet at man på et sosialpolitisk grunnlag må tilstrebe en styring av det økonomiske livet. Regjeringen gir sosialpolitikken en begrenset oppgave i samfunnet. Regjeringens oppfatning er ufor- enlig med de forventninger man burde kunne ha til en regjering som representerer arbeiderne og som kaller seg sosialistisk.

Markedsmeldingen inneholder mange utsagn om den sterke sosialpolitiske viljen i EF. Fellesskapets målsetting på det sosialpolitiske området er fastlagt i Roma-traktatens artikkel 117, 1, hvor medlemslandene forpliktet til å "arbeide for en bedring av arbeidstakernes leve- og arbeidsvilkår og derved muliggjøre en utjevning i takt med framskrittet." Men i sosialpolitikken har det så mange ganger før vist seg å bli stor avstand mellom viljen til å gjøre noe og det som faktisk oppnås. I Fellesskapet trenger som nevnt de sosialpolitiske hensyn lite inn i den direkte styring av økonomien i samfunnet, og det betyr en helt avgjørende begrensning av sosialpolitikkenes muligheter. Det er dessuten smått med konkrete virkemidler. Mens moderne sosialpolitikk i økende utstrekning må legge vekten på forebyggende arbeid, er mulighetene på dette punktet små i EF. Det sosialpolitiske samarbeidet som markedsmeldingen sterkt framhever, er i det store og hele en målsetting som det ikke settes konkrete virkemidler bak.

Den enkelte

Det sosialpolitiske samarbeidet i EF omfatter i første rekke tiltak som kan hjelpe den enkelte arbeidstaker til å flytte eller komme inn i nytt arbeid. Regjeringen stiller åpenbart store forhåpninger til Sosialfondet som behandles i avsnittet som arbeidsmarkedet. Fordi Sosialfondet i realiteten er meget lite, vil det ikke få stor betydning. Det tas nå sikte på at den årlige bevilgning til Sosialfondet fra nå av skal være ca. 2 milliarder kroner. Det er ikke så meget når man tenker på at bare den norske uføretrygden koster omtrent 1 milliard i året. I omtalen av Sosialfondet vises det ikke til at dette hittil har virket klart i retning av å yte bistand med sikte på å lette flyttingen og tilpasningen til nye arbeidsforhold og miljøer. I den grad Sosialfondet har hatt en virkning, har denne vært å tilpasse grupper i befolkningen til næringslivets krav.

Hovedsaken

Sosialpolitikken er hovedsaken en intern sak for de enkelte medlemsland. I markedsmeldingen framheves det at dette er en stor fordel. Norge kan fortsette den sosialpolitiske virksomhet og utbygging som vi med rette er stolte av. Men markedsmeldingen er skrevet på en måte som er egnet til å skape falske forhåpninger også på dette punktet. Fordi sosialpolitikken ikke kan gripe inn i det økonomiske systemet på en avgjørende måte, må den nøye seg med å motte og fange opp de problemer som utvikles i befolkningen. Hva betyr det egentlig at utformingen av sosialpolitikken også ved fullt medlemskap vil forblivart eget ansvar, når årsakene til problemene i en vesentlig grad vil ligge i det overnasjonale økonomiske systemet? Det er en nærliggende tanke at det kommer til å falle på det enkelte medlemsland å bekoste løsningen av de sosiale problem som utvikles innenfor en overnasjonal og fri markedsøkonomi. Resultatet kan bli et ytterligere press på vårt hjelpeapparat som allerede nå er sterkt overbelastet. Selv i dag er det meget vanskelig å utføre funksjonshemmede tilbake til et krevende yrkesliv. Sosialomsorgen når ikke frem med sine ytelser.

Metodene og bemanningen

Både fordi metodene er lite utviklet og bemanningssituasjonen meget

dårlig, svikter flere av våre sosiale tiltak. Det har vist seg å være langt fra enkelt å levere medisinske og sosiale tjenester til utkantstrøk. Det er ingen grunn til å tro at sosialpolitikken skal begynne å fungere bedre ved norsk medlemskap i EF. Det sosialpolitiske hjelpeapparatet kan møte et betydelig større omfang av sosiale problemer, og det kan bli nødvendig å øke utgiftene til den sosiale sektor i et raskere tempo enn i dag. Næringslivet vil neppe kunne slappe av på kravene til arbeidstakerne. I markedsmeldingen finner man ingen diskusjon av slike problemstillinger. Det blir også betraktet helt uten betenkeligheter at Kommisjonen har fått å oppdrag å forberede et årlig såkalt europeisk "sosialbudsjett". Dette skal ifølge framstillinger bare være et praktisk arbeidsdokument. Markedsmeldingens behandling av sosialpolitikken er holdt i en gjennomført optimistisk tone.

Oppsiktvekkende

I markedsmeldingen finner man det oppsiktvekkende standpunkt at en videre utvikling av de norske trygde og stønadsordninger så vel som den videre utbygging av de sosiale og helsemessige service bare i begrenset grad kan finansieres gjennom en omprioritering av tilgjengelige økonomiske ressurser. Derfor må en sterkere økonomisk vekst til, og denne situasjonen er et ytterligere argument for regjeringen til å gå inn for fullt medlemskap. Det er ikke helt klart hva som menes. Men en rimelig fortolkning må være at regjeringen ikke er rede til å ta opp kampen mot andre utgiftsposter på statsbudsjettet eller mot det private forbruk på vegne av de sosialpolitiske hensyn. Man får inntrykk av at sosialpolitikken nå har fått sitt, og en ytterligere utbygging kan bare bekostes av økt økonomisk vekst. Men dermed er sirkelen sluttet! for å løse sosiale problemer, må man øke takten i veksten. Dermed kommer også den omstilling som er solve årsaken til at problemene utvikler seg. Gjennom markedsmeldingen får man ikke inntrykk av at regjeringen er særlig bekymret for denne utviklingen, og det blir bare fastslått uten store motforestillinger at en sterkere økonomisk vekst er løsnet.

Mange meninger

Hvor tungt de sosialpolitiske hensyn skal veie i helhetsvurderingen av en norsk tilknytning, er det sikkert mange meninger om. Regjeringen velger den linjen å gi inntrykk av at de sosialpolitiske hensyn tilsier fullt medlemskap. Men markedsmeldingens behandling av sosialpolitikken er snever og ensidig, og dette må spille inn på tilliten til meldingen og regjeringens dokumentasjon i sin helhet. Mange har i den senere tid håpet på et gjennombrudd for en prinsippdebatt om de samfunnsmessige årsakene til sosiale problemer. Markedsmeldingen og den politiske situasjon som den er et uttrykk for, vil bidra til å forpurre denne debatten. Framstillingen viser at de krefter som har motarbeidet en slik debatt nå er styrket. Er markedsmeldingen et dekkende bilde av regjeringens og visse deler av forvaltningens tenkning om sosialpolitikk, har vi nok et godt stykke igjen. En av dem som har engasjert seg i et forsøk på å utløse den etterlengtede prinsippdebatten, er lege Rolf Hanoa ved Institutt for sosialmedisin, Universitetet i Oslo. Han var også medlem av den sosialpolitiske arbeidsgruppen under Markedsutvalget. Hanoas bok ETC OG SOSIALPOLITIKKEN gir en langt mer dyptpløyende vurdering av sosialpolitikken i EF enn den man finner i markedsmeldingen.

+ + + +